

NEVENKA BEZIĆ BOŽANIĆ

21000 SPLIT
Rooseveltova 60

UDK:396 (497.5 Hvar, Vis)

HVARKE I VIŠKE U SVJETLU ARHIVSKIH IZVORA OD 16. DO 18. STOLJEĆA

U članku se na temelju arhivske građe prikazuje društveni i gospodarstveni položaj žena na Hvaru i Visu od 16. do 18. stoljeća.

Iako je žena stalno prisutna u svim porama ljudskog života, pismeni spomen njenog imena rijetko se može naći u arhivskim izvorima. U Statutu hvarske komune kojoj je do pada mletačke republike pripadao i otok Vis, iz 1331. godine, žena je spomenuta uglavnom oko pitanja nasljedstva i davanja djevojačke opreme (dote)¹. Primjerice: "... ako bi se neka kćerka udala bez dopuštenja i volje očeve, neka joj otac nije dužan dati nikakav dio svojih dobara. I ako bi se neka kćerka udala bez dopuštenja i volje očeve, a ako ne bi imala oca, bez majčinog dopuštenja, ili ako bi postupila protivno onome što bi njezin otac naredio u svojoj posljednjoj volji, ne smije ništa dobiti od spomenutih dobara."² Uprav ovaj član Statuta najupečatljivije ukazuje da je život žene pripadao njenim roditeljima i da ona bez njihovog odobrenja nije mogla sama sebi odrediti životnu sudbinu. No ukoliko se znala prilagoditi i pokoriti prilikama, imala je u tom slučaju veća prava, ali samo u materijalnim dobrima. Međutim ako su odnosi bili u redu, a otac je umro bez oporuke, onda se njegova imovina dijelila na jednake dijelove između sinova i kćeri, osim obiteljske kuće, koja je morala pripasti muškim potomci-

ma. Isto tako i udovica, ako nije oporukom bilo drugačije određeno, nasljeđuje od muževe imovine jednak dio kao i pojedino dijete. Svojom pak dotom ima pravo sama rasplogati i može je ostaviti kome ona želi. Ako supruzi nemaju potomaka, jedna trećina pripada ženi, a ostalo muževoj rodbini, a tako je i sa ženinom dotom, ako ona umre prije muža. U tom slučaju njemu pripada također trećina, a ostalo se vraća njenoj obitelji.

No ako se djevojka udala prije smrti roditelja i dobila dotu u dogovorenom iznosu, nema pravo potraživati dio očevine, ukoliko joj otac nije ostavio nešto određeno ili joj ne duguje još dio ugovorenog iznosa dote, a koji joj nije do kraja isplatio pri udaji.³ Statutom je također predviđeno da udata žena ne može preuzimati nikakve obveze ili poslove bez suglasnosti muža, ali je ipak žena zaštićena ako je muž istjera iz kuće bez razloga. U tom slučaju knez i suci određuju svotu novca za njezino izdržavanje, dok se ponovno ne vrati u zajednički dom.

Djevojačka oprema dogovarala se između djevojičina oca, brata ili staratelja i mladoženje nešto prije samog sklapanja braka, a dogovor je, s popisom imovine udavače, bio potvrđen od notara u prisutnosti svjedoka i procjenitelja pojedinih predmeta.⁴ Cijena je bila određena za svaku i najmanju sitnicu kao što su vrpce, ukosnice, krunice i slično, jer sve je to kupljeno iz zajedničkih obiteljskih prihoda. Djevojka je u kuću svog budućeg supruga unosila u obvezatnoj škrinji svoju odjeću, nakit, ručnike, jastučnice, stolnjake, ubruse i poneki kućanski ili ukrasni predmet, sve ovisno o imovnom stanju njene obitelji. Uglavnom se dogovor kretao unutar određene svote novca, da bi nakon toga svaki komad bio procijenjen i uračunat u dogovorenu svotu. No ako je ukupna svota bila manja od ugovorene, otac ili staratelj bio je dužan nadoknaditi razliku gotovim novcem u dvije ili više rata, ili se pak dio novca mogao nadoknaditi nekretninama, primjerice komadom zemlje. Doga je u braku bila ženino vlasništvo, ali pod upravom muža ukoliko se radilo o gotovu novcu ili nekretninama. Iako je to bilo nepisano pravilo, i muškarac je imao svoje obveze pri sklapanju braka. On je bio dužan svojoj ženi urediti prostor gdje će stanovati, te nabaviti krevet s pokrivačima i plahtama, što je vidljivo iz popisa pokretnih predmeta iz pojedinih hvarskih i viških kuća⁵. Žena je imala pravo da u oporuci pojedine komade odjeće i nakita ostavi svojoj djeci, rodbi-

ni ili služavki koja ju je njegovala u bolesti, ili pak pojedinim crkvama i bratovštinama kojih je bila pripadnica.

Na dotu je imala pravo i ženska kućna posluga u otočkim obiteljima. Naime, kad su roditelji davali mladu djevojku, zapravo djevojčicu, iz siromašnijih obitelji da služi u kućama plemića i uglednijih građana, bilo je dogovoreno da uz stan, hranu i odjeću gospodarica pripremi djevojci dotu. Nakon izvjesnog broja godina služavka je imala pravo da se uda i da ode iz kuće svojih gospodara, a oni su joj bili dužni dati određenu dotu kao nagradu za rad i vjernost, a to je opet ovisilo koliko je djevojka boravila u službi. To slikovito opisuje hvarski književnik Martin Benetović u svojoj komediji "Hvarkinja", kad gospodarica Izabela govori svojoj djevojci Goji: "Znam da ćeš mi verna biti i da me nećeš izdati, a vira ti moja, najliplju suknu od mekoga sukna, ku jiman, na tvoju je zapovid, osim ča ti mislim škrinju napunit, akobogda, kad te odamo."⁶

Ženidbeni ugovor s popisom odjeće, nakita i ostalih sitnih predmeta, koje je udavača dobila u doti, sačuvali su se na spomenutim otocima od 16. do polovice 19. stoljeća i po sadržaju su gotovo jednaki. Mijenjali su se tek pojedini nazivi novih dijelova odjeće prema načinu odijevanja određenih razdoblja i pod utjecajem mode, te veza s većim gradskim središtima, gdje su se nabavljale nove i raznovrsne tkanine i ukrasi. Budući da su odjeća i kućanski predmeti podložni trošenju zbog stalne upotrebe i krhkosti tkanina, ovi popisi su dragocjeni za poznavanje svakodnevnog života. Oni otkrivaju ne samo način odijevanja, kulture stanovanja i ekonomske mogućnosti, već i utjecaj trgovine i općenito život ljudi na tim prostorima. Često zabilježeni pokloni zaručnika, njegove najbliže rodbine i kumova ukazuje na odnos prema nevjesti, pažnju među bližnjima ali i odnos prema ženi u određenoj sredini.⁷

Otočke žene bavile su se uglavnom kućanskim poslovima, brinule o obitelji i djeci, tkale, šivale, vezle, te uzgajale cvijeće u zemljanim posudama i u vrtu oko kuće⁸. Jedino žensko zanimanje, ali opet vezano uz kuću, spominje se već 1348. godine u hvarskom Statutu, a to su pekarice ili u otočkom narječju pećarice. One su se bavile pečenjem kruha svojim mještanima u vlastitoj krušnoj peći i za to su bile plaćene u novcu ili kruhu. Taj kruh su koristile za ishranu svoje obitelji, a višak su prodavale. Običaj na otocima Hvaru i Visu zadržao se čak negdje do

polovice ovog našeg stoljeća.⁹ Žene su pomagale i pri porodu roditeljama i svako otočko mjesto imalo je jednu, dvije ili više primalja, ovisno o broju življa, i točno se znalo koja žena može vršiti taj posao¹⁰. Iako je poznato da su se pojedine žene bavile krojačkim obrtom, one se posebno ne spominju i njihova imena nalazimo tek ponekad zabilježena pri procjeni dota. Tek će u 19. stoljeću taj obrt biti priznat kao žensko zanimanje.¹¹ Jednako tako je i sa tkaljama što su tkale domaće platno, vunene tkanine i pokrivače, po narudžbi od donesene sirovine. Međutim ženska kućna posluga i pokoja pastirica zabilježene su u arhivskim izvorima, posebno u matičnim knjigama. One su često provele čitav život u jednoj obitelji, pa im se ne zna porijeklo vlastite obitelji, već se uz osobno ime bilježi prezime obitelji kod kojih je djevojka služila.¹²

Na spomenutim otocima postoji posebni odnos prema izvanbračnoj djeci¹³. Hvarsko-viške plemićke obitelji priznavale su takvu djecu, najčešće rođenu s domaćom služavkom, dajući toj djeci prezime, ali ne i plemićki naslov. Otac se obično pobrine da muškom djetetu dade komad zemlje i neku kuću, ili mu omogući izučavanje nekog obrta, a ženskoj djeci pri udaji daje dotu. Ukoliko u takvim obiteljima nije bilo muške djece ili je to bilo jedino dijete gospodara, ono postaje njegov nasljednik sa svim pravima djeteta rođenog u braku. Primjerice u Hvaru to je bio slučaj s Antunom, izvanbračnim sinom pjesnika Hanibala Lucića, koji je uz prezime naslijedio i njegovu cjelokupnu imovinu¹⁴. No bilo je i djece nepoznatih očeva, ali ih nikada majke nisu odbacivale, već su se o njima brinule kako su mogle i umjele. U matičnim knjigama rođenih na Hvaru i Visu gotovo i nije bilo djece ostavljene na pragovima crkava ili samostana uz bilješku da su roditelji nepoznati, kao što je to bio čest slučaj u gradovima na obali. To ukazuje da je otočka žena imala drugačije etičke vrijednosti, pa iako joj nije bilo lako odgajati takvo dijete, ona ga nije napuštala i nastojala ga je osposobiti za život.

Prema Statutu žene su bile nešto manje kažnjavane od muškaraca, ali više glava Statuta odnosilo se na oba spola, iako to nije bilo posebno označeno, kao što je prijevara, krivotvorenje isprava i slično. Žena je još bila zaštićena u slučaju silovanja, kada je Knez imao pravo odrediti kaznu nasilniku.¹⁵ Žene su mogle biti podvrgnute osudi ako su navodno održavale vezu s vilama, bavile se čaranjem ili spravljale lijekove i otrove od raznih trava,

što bi moglo naškoditi zdravlju bolesnika, te ako su od tog djelovanja imale materijalnu korist. Godine 1594. vodila se istraga protiv Jelšanke Šimice, žene Stjepana Zoranića, koja je liječila travama što su joj navodno noću davale vile, a ona je tim travama i čaranjem izvlačila novac od naivnih ljudi.¹⁶ U pastirskim pohodima hvarskih biskupa 17. i 18. stoljeća spominje se više sličajeva gdje se optužuje žene zvane vilenice, vješte liječenju travama, mastima, mliječnim mješavinama, te vraćanjem raznim predmetima i ugljenom. No biskup Nikola Zorzi godine 1637. u obilasku hvarskih sela ipak je odobrio jednoj ženi u Vrisniku liječiti travama bolesnike. Jednako tako spominje se i nekoliko žena na otoku Visu, koje su se bavile liječenjem na temelju različitog bilja. Tako je u Visu 1671. godine zabilježeno da se Lucija Vlajina, žena Šime Prvanovića bavi takvim liječenjem, a župnik Nikola Matijašević Karamaneo čak kaže da je Lucija vještica, te spominje i Uršu iz Korčule što travama liječi djecu od raznih bolesti. Prigodom obilaska kapitularnog vikara hvarske biskupije Ivana Ivaniševića 1634. godine u Komiži je prijavljena Lukrica, žena Mihovila Mihatovića, i Margarita, kći Marka Brizgavca da se druže s vilama, što one i same priznaju, te da su ih vile naučile kako se liječi biljem.¹⁷ Iako u 17. i 18. stoljeću otoci imaju stalnog liječnika,¹⁸ narod je više vjerovao tradicionalnom liječenju domaćih žena, koje su se po predaji bavile tim poslom stoljećima prenoseći tajne na mlada pokoljenja, sve do naših dana. To se posebno odnosilo na liječenje male djece, koju je trebalo zaštititi i od uroka. Djeca su se kitila raznim privjescima s obveznim "rokčićem" - malim rogom, te svetačkim moćima. Imućniji su djetetu kupovali rog od crvenog koralja okovan u srebro, a oni siromašniji vadili bi mali rog iz glave jarčića i objesili ga na vrpici djetetu oko vrata ili zavezali oko pojasa.¹⁹ Bolesnoj i slaboj djeci najčešće su se dovodile žene "ca znaju cinit core", to jest koje čaraju i tjeraju iz djeteta uroke. Između ostalog te žene su znale i "kaditi bolesnike" mješavinom trava i smole uz odgovarajuće riječi što su u jednoj inačici zabilježene na otoku Visu, a glase:²⁰

Rosopija, pasja vira!
Kal hodila, tud pardila,
Za smarku se ti zadila!
Ako ti je od gore,
Pasalo ti do zore!
Ako ti je od buska
Pasalo ti do sutra!

Više legendi na otoku Hvaru koje govore o postojanju vještica zabilježene su usmenom predajom negdje u 19. stoljeću, a jedini poznati arhivski podatak o "stregi" - to jest vještici, jest onaj već spomenut iz 16. stoljeća. Između više zapisanih priča iz usmene predaje poznata je primjerice i pjesmica iz Vrbanja:²¹

Zavila se vještica navar barda
i odnila maloga Ivana,
odnila ga na Rašnik u jamu
da ne smeta po Varbanju.

U kojem vremenskom razdoblju su otočke žene imale priliku i mogućnost da se nauče pismenosti nije poznato. Da li je to počelo dolaskom benediktinki u Hvar godine 1664., za koje je poznato da su učile djevojke raznim korisnim stvarima potrebnim za život nakon udaje, ili su se otočanke naučile pisati kod svećenika ili nekog drugog pismenog čovjeka, nije zasada moguće utvrditi. Arhivske vijesti spominju prvu žensku pučku školu uprav u tom samostanu tek 1826. godine.²² No unatoč nebrige za žensko obrazovanje bilo je na otocima pismenih žena, a između njih se ističe renesansna književnica Gracioza Lovrinčević, žena Ivana Gariboldija, poznata po dopisivanju s pjesnikom Petrom Hektorovićem.

Rijedak, ali nadasve značajan primjer pismenosti su i računski zapisi na hrvatskom jeziku i otočkim narječjem, čakavštinom, zabilježeni od hvarske plemkinje Jelene Fazaneo²³. Ona je posjedovala poseban smisao za vođenje gospodarstva, pa je bilježila prihode i rashode u svom domaćinstvu u posebne sveščice od 1685. do 1711. godine. Iako na prvi pogled tek svakodnevne bilješke o troškovima, one nam otkrivaju niz zanimljivih podataka o potrebama jednog hvarskog domaćinstva, rječnikom davno zaboravljenih hrvatskih naziva upotrebnih predmeta u kućanstvu, odjeće, poljodjelskih proizvoda, hrane; pokazuju odnos prema posluži, zakupnicima, a sve to skupa otkriva lik jedne nadasve zanimljive otočke žene, koja se snalazila u životu, znala upravljati svojom imovinom i nije se libila prodavati stare nepotrebne stvari iz kuće da bi namakla nešto novca za neke druge potrebne i korisne stvari. Takvih je žena zacijelo bilo i više, jer arhivski izvori često spominju udovice koje upravljaju imanjima i brinu o djeci.

Hvarke i Viške bile su vješte i u izradi veziva i čipke.²⁴ U popisima dota i kuća nakon smrti vlasnika podjednako u plemića i pučana nalazimo upotrebu čipke, što je jedan

od dokaza da se ona nije uvozila, jer je u tadašnjim europskim središtima bila vrlo skupa, već su je izrađivale domaće djevojke i žene. Stoga je čipka bila dostupna širem društvenom sloju. U 16. stoljeću čipka se rjeđe spominje, ali su rijetko sačuvani arhivski izvori tog vremena, dok u 17. i 18. stoljeću u svakoj kući nalazi se poneki kućanski ili odjevni predmet ukrašen čipkama. To su plahte, ručnici, stolnjaci, rupčići, pregače, okovratnici, rukavi na košuljama, a čipkama su se ukrašavale i svečane haljine i muška odijela. Izrađivale su se čipke i za svečane misne košulje, oltarne pokrivače i rupce za pokrivanje kaleža pri služenju misnog obreda. Uprav ulomci tih čipaka u crkvenoj upotrebi sačuvali su se do naših dana u hvarskoj stolnici. Datirane su od kraja 16. do 18. stoljeća u hvarskoj stolnici i franjevačkom samostanu.²⁵ Izrađivane su na tri načina: šivanjem iglom, na batiće, i jedan uzorak tehnikom uzlanja. Po ukrasima te čipke se nadovezuju na slične sačuvane u drugim mjestima na hrvatskoj obali Jadrana, a nose odlike sloga od kasne renesanse do baroka. No ipak po tim odlikama nije moguće točno datirati tekstilni ručni rad, jer su se uzorci često ponavljali u dužim vremenskim razdobljima, tek povremeno s novijim inačicama. No jedno je očito - da su te čipke izrađivale domaće žene, jer ipak prilike na tim otocima nisu bile takve da se mogla kupovati skupa europska čipka, što se najbolje vidi po broju komada tekstila ukrašenih čipkom u raznim društvenim slojevima. Osim toga u nekim dotama spominju se i jastučići za izradu čipke na batiće, što je potvrda njene rasprostranjenosti i izrade na našoj obali. Zacijelo je i duga tradicija izrade raznovrsnog ženskog ručnog rada, što su hvarske benediktinke prenosile na svoje učenice, utjecala na razvijanje te djelatnosti na otoku.²⁶ Benediktinke i danas njeguju tradiciju izrade šivane čipke, ali ne od konca, već od niti agave, što daje toj čipki osobenu ljepotu i vrijednost.²⁷

Sve ove naoko sitne arhivske vijesti o hvarskim i viškim ženama upotpunjuju sliku života na otocima usred mora i daleko do kopna. Tu je često življenje bilo više teret nego uгода, ali žena je uvijek odolijevala, boreći se za svoju obitelj i potomstvo. Njena uloga bila je tu nadasve značajna, jer o njoj je dobrim djelom ovisio život na otoku. Ona je radala, borila se za svoju djecu i odgajala ih, nje govala starije, čuvala ognjište i običaje u tom neprekidnom nizu vremena sve do naših dana.

BILJEŠKE

- ¹ Hvarski statut. Uvodna studija I. Kasandrić, priredio i preveo A. Cvitanić. Split 1991, str. 121, 122, 123.
- ² Oprema kojoj djevojci daje njena obitelj pri udaji u Dalmaciji je poznata pod imenom u mletačkom narječju DOTA, a često se upotrebljava u našem govoru i turska riječ MIRAZ.
- ³ I. Kasandrić: Nasljednopravne odredbe Hvarskog statuta. Hvarski zbornik 6, Hvar 1978, str. 55-62.
- ⁴ N. Bezić Božanić: Nekoliko podataka o dotama u Starom Gradu na otoku Hvaru. *Ethnographica dalmatica*, vol. i, Split, str. 77-90.
- ⁵ Ovaj običaj na srednjodalmatinskim otocima sačuvao se sve do naših dana. I danas je običaj da to mladoženja donese u zajednički život nakon sklapanja braka, bez obzira gdje će se mladenci nastaniti.
- ⁶ Nalješković - Benetović - Palmotić. Matica Hrvatska, Zagreb 1965, str. 178.
- ⁷ N. Bezić Božanić: Iz prošlosti otoka Visa - XVII. stoljeće. Nekoliko podataka o mirazima i odijevanju žena. *Mogućnost* br. 3-4-5, Split 1982, str. 257-274.
- ⁸ C. Fisković: Spomenici otoka Visa od IX. do XIX. stoljeća. U knjizi: Viški spomenici. Split 1968, str. 226. - N. Bezić Božanić: Unutrašnjost hvarske kuće u 17. stoljeću. Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 27, Split 1988, str. 289.
- ⁹ N. Bezić Božanić: Stanovništvo Jelse. Jelsa 1982, str. 167, 168. - *Ista*: Stara komiška kuhinja i njena terminologija. Prilog povijesti stanovanja na otoku Visu. *Čakavska rič* 2, Split 1988, str. 32.
- ¹⁰ N. Bezić Božanić: N. dj. (Jelsa), str. 52. - *Ista*: Stanovništvo Komiže. Split 1984, str. 51, 134.
- ¹¹ N. Bezić Božanić: N. dj. str. 127.
- ¹² N. dj. str. 66, 67. - N. Bezić Božanić: Povijest stanovništva u Visu. Split 1988, str. 86,87.
- ¹³ U sva tri navedena djela o Jelsi, Komiži i Visu spominju se izvanbračna djeca.
- ¹⁴ G. Novak: Testament Hanibala Lucića i njegove nevjeste Julije. Prilozi za istoriju, književnosti i folklor knj. VIII., sv. 1-2, Beograd 1928, str. 117-134.
- ¹⁵ Hvarski statut, str. 129.
- ¹⁶ A. Jutronić: Uzlovi i vilenice na Braču, Hvaru i Visu u XVII. veku. *Glasnik Etnografskog instituta SANU*, knj. XI- XV. (1962-1966), Beograd 1969, str. 179-184. - P. Skrivaneli: O vješticama na otoku Hvaru. Prilozi povijesti otoka Hvara IV, Hvar 1974, str. 80-90.
- ¹⁷ A. Jutronić: Vizitacije u Arhivu biskupske kurije u Hvaru. Ivan Ivanišević (1608-1665) i knjige vizitacija u Hvaru. *Starine JAZU* knj. 51, Zagreb 1962, str. 123-125.
- ¹⁸ C. Fisković: Doprinos za povijest zdravstva u gradu Hvaru. *Acta historiae medicinae, pharmacie, veterinae* a. XIII, 2, Beograd 1973, str. 13-49. - N. Bezić Božanić: Zdravstvo na otoku Visu u prošlosti. *Pomorska medicina* IV, Beograd 1982, str. 35-38.
- ¹⁹ N. Bezić Božanić: Komiški ognjuš. *Ethnologica dalmatica*, vol 4-5, Split 1995/96, str. 45-60.
- ²⁰ M. Oreb: Viška pjesmarica. *Vis* 1984, str. 103.
- ²¹ P. Skrivaneli: N. dj. str. 81.
- ²² G. Novak: Hvar kroz stoljeća. Hvar 1972, str. 130-133.
- ²³ C. Fisković: Računske bilježnice Hvarkinje Jelene Fazaneo iz XVII.-XVIII. stoljeća na čakavskom. *Čakavska rič* br. 2, Split 1974, str. 105-152.

- ²⁴ N. Bezić Božanić: Tradicija čipkarske tehnike na otocima Hvaru i Visu od XVII. stoljeća do danas. Makedonski folklor, god. XVIII., br. 35, Skopje 1985, str. 101-106.
- ²⁵ M. Gušić: Proučavanje čipkarske proizvodnje na Hvaru. Ljetopis JAZU knj. 67, Zagreb 1960, str. 326-328.
- ²⁶ U hvarskom benediktinskom samostanu sačuvana je zbirka vrijednih uzoraka raznih vrsta ručnog rada, koji čekaju stručnu obradu.
- ²⁷ N. Bezić Božanić: Izrada čipke od agave u samostanu benediktinki u Hvaru. Ethnologica dalmatica, vol. 4-5, Split 1996, str. 51-54.

LITERATURA:

- N. Bezić Božanić: Hvarska renesansna sredina. Dani hvarskog kazališta XIII., Split 1987., str. 54-80.
- Nekoliko podataka o odijevanju Hvarana u XVI. stoljeću. Hvarski zbornik 6, Hvar 1978, str. 63-86.
 - Odijevanje u Hvaru u XVII. stoljeću. U zborniku: Gradska kultura na Balkanu (XV.-XVI. vek), sv. 2, Beograd 1988, str. 104-123.
 - Umjetnički obrt na otoku Hvaru u XVI. i početkom XVII. stoljeća. Vijesti muzealaca i konzervatora, god. XXIX., br. 2, Zagreb 1980, str. 28-40.
- N. Duboković: jedna udaja u XVIII. stoljeću u Jelsi gledana kroz prizmu nevjestina miraza. Zapisi o zavičaju, sv. 7, jelsa 1978, str. 65-70.
- A. Gabelić: Ustanak hvarskih pučana (1510-1514). Split 1988.
- I. Kasandrić: Hvarsku pučki ustanak, Split 1978.

WOMEN FROM HVAR AND VIS ACCORDING TO
ARCHIVAL SOURCES FROM THE 16th TO THE
18th c.

Summary

The subordinate social position of women in the old commune of Hvar (islands of Hvar and Vis) was codified in the communal Statute, as well as some of their rights. One of those rights was that to a dowry, and many documents in which women are mentioned are actually lists and estimates of items given in dowries. Such documents supply us with a variety of data concerning fashion, economic level and so forth of families those ladies were coming from or were married into. Although women of Hvar were mostly limited to domestic activities, they also worked as bakers, seamstresses, weavers etc. Some of them also engaged in healing other people by means of medicinal herbs; they were believed to be in touch with fairies and often suspected of witchcraft. The local women were also distinguished as lace-makers, some of their lace being preserved on church-vestments. Their education was scanty at the best (the first school for girls opened in Hvar only in 1826), but some who were literate left interesting notes in the vernacular Croatian.